

3. Балабкінс Н. Значення М.І. Туган-Барановського сьогодні / Н. Балабкінс, Л.П. Горкіна // М.І. Туган-Барановський в економічній теорії та історії. – К. : Вид-во ІЕ НАНУ, 2001. – С. 230-241.

4. Теоретические и прикладные аспекты формирования смешанной экономики / [Н.Д. Прокопенко, Е.Т. Иванов, Ф.Е. Поклонский и др.]. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1998. – 320 с.

УДК 657.6:621

Здобувач М.Д. Пецькович – НУ "Львівська політехніка"

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ

Досліджено проблему контролю на підприємстві через здійснення внутрішнього аудиту, його організацію та переваги і вади такої форми контролю. Встановлено, що середнім і малим машинобудівним підприємствам доцільніше скористатись послугами незалежних аудиторів і аудиторських фірм, адже прибутки у них, зазвичай невеликі, а витрати на зовнішній аудит менші, ніж на утримання відділу внутрішнього аудиту.

Competitor M.D. Petskovych – NU "Lvivs'ka Politekhnika"

Inner audit on machine-building enterprises: organizing and practicability

Problem of control at the enterprise through the internal audit, organized it and advantages and disadvantages this term of control are investigated in this work. It is set that to the middle and small machine-building enterprises more expedient to take advantage of services of independent public accountants and auditing firms, in fact incomes for them, usually small, and charges less than, than on maintenance of department of internal audit on an external audit.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Проблема контролю перед керівниками підприємств була завжди. Адже, дуже часто фактичні показники діяльності зовсім не відповідають плановим. Останнім часом на підприємствах, і на машинобудівних підприємствах зокрема, поширюються ідеї створення відділів і служб внутрішнього аудиту. Але чи ця форма фінансового контролю оправдовує затрати, понесені на запровадження її на підприємстві і як організувати роботу внутрішніх аудиторів так, що їхня оцінка була об'єктивною.

Мета дослідження. Внутрішній аудит є одним із важливих інструментів для прийняття управлінських рішень щодо подальшої діяльності підприємства. Поряд з тим, здійснення внутрішнього аудиту тягне за собою значні витрати, адже це вимагає створення додаткових робочих місць для кваліфікованих працівників з відповідною заробітною платою. Тому ми вирішили дослідити питання доцільності проведення внутрішнього аудиту, чи було б ефективнішим здійснити зовнішній аудит незалежними аудиторами або аудиторськими фірмами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Про актуальність здійснення внутрішнього аудиту зазначають усі науковці, які займаються вивченням бухгалтерського обліку

та аудиту. Підтвердженням цього є більшість підручників, монографій та посібників з аудиту, наприклад: В.С. Рудницького, Б.Ф. Усача, В.В. Сопка, Ф.Ф. Бутинця, А.М. Кузьмінського, В.П. Завгороднього, а серед зарубіжних науковців Е.А. Аренса, Дж.К. Лоббека та інших. Але "практиків" більше цікавить питання доцільності внутрішнього аудиту на підприємстві.

Основний матеріал дослідження. Контролювання – це одна з п'яти загальних функцій менеджменту, поряд з плануванням, організуванням, мотивуванням і регулюванням. Як відомо, "контроль – елемент і чинник управління економічними суб'єктами, процесами, який полягає у нагляді за ними з метою перевірки відповідності їхнього стану законодавчим нормам, визначеним стратегіям, цілям, програмам розвитку тощо". І відповідно, "контролювання – це вид управлінської діяльності щодо оцінки рівня виконання завдань і досягнення цілей, виявлення відхилень, збоїв, недоліків та причин їх виникнення з метою уникнення нагромадження й повторення помилок, мінімізації втрат, подолання складних організаційних проблем тощо" [4].

Після переходу до ринкової економіки основним вимірником в господарській діяльності підприємств стає грошовий вимірник. Саме тому в системі економічного контролю виникає нова форма – фінансовий контроль. Як і інші форми контролю, фінансовий контроль також виділяють і на макро-, і на мікрорівні.

Основною метою фінансового контролю є раціоналізація використання усіх наявних на підприємстві ресурсів для отримання максимального прибутку. Основними завданням є виявлення та запобігання порушенням у технології виробництва, таким як: випуск недоброякісної продукції, перевитрати сировини та ін. [2]. Фінансово-господарський контроль можуть здійснювати як державні органи (макрорівень), так і керівники підприємств (мікрорівень). Контроль, який здійснює керівник підприємства, має назву внутрішньогосподарський контроль.

Контрольні функції внутрішньогосподарського економічного контролю здійснює власник або керівник підприємства. Основними завданнями є перевірка господарських операцій, здійснюваних на підприємстві, для запобігання перевитрат як матеріальних, так і фінансових ресурсів, економічного їх витрачання, перевірка дотримання виконання фінансових і виробничих планів підприємства, раціонального використання робочої сили та грошових коштів і товарно-матеріальних цінностей та ін.

Організацію контролю покладено на керівника. Останнім часом на підприємствах дедалі популярнішими стають внутрішні аудитори. Саме вони здійснюють контроль діяльності підприємства, як виробничої, так і фінансово-господарської. На основі результатів аудиторських перевірок приймаються рішення щодо усунення негативних чинників, які впливають на діяльність підприємства [2]. Як бачимо, контроль на підприємстві є однією з найважливіших умов успішної господарської діяльності, зокрема економічний контроль. Внутрішній аудит є однією з форм аудиторського контролю, яку використовують на підприємствах машинобудівної галузі як різновид внутрішньогосподарського контролю. Прикладом підприємства, яке запровадило ведення внутрішнього аудиту, є ВАТ "Іскра".

Основне призначення служби внутрішнього аудиту – здійснювати поточний контроль фінансово-господарської діяльності підприємства, тобто вчасно виявляти відхилення, які перешкоджають законному і ефективному використанню ресурсів підприємства (майнових, грошових тощо) та запобігати їх виникненню. Зокрема, як пропонують Н. Бібік та М. Кадничанський у віснику "Вестник бухгалтера и аудитора Украины": "до компетенції служби внутрішнього аудиту повинні належати повноваження щодо:

- контролю за організацією та функціонуванням системи бухгалтерського обліку;
- експертизи фінансової та операційної діяльності;
- контролю за відповідністю даних бухгалтерського обліку фактичній наявності активів, їх належним збереженням;
- підготовки оглядів діяльності підприємства та розроблення рекомендацій щодо підвищення її ефективності" [1].

Що ж говорять про внутрішній аудит Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики? Згідно з МСА 610 "Розгляд роботи внутрішнього аудиту" термін "внутрішній аудит" означає оцінювальну діяльність служби, створеної суб'єктом господарювання. До функцій внутрішнього аудиту входять, зокрема, моніторинг системи внутрішнього контролю.

Обсяг і мета внутрішнього аудиту змінюються й залежать від розміру, структури суб'єкта господарювання, вимог його управлінського персоналу. Зазвичай, внутрішній аудит складається з одного або декількох наведених елементів:

- моніторинг внутрішнього контролю. Впровадження адекватного внутрішнього контролю входить до обов'язків управлінського персоналу та потребує постійної уваги. Управлінський персонал покладає, зазвичай, на внутрішній аудит відповідальність щодо перевірки внутрішнього контролю, моніторингу його функціонування, а також надання рекомендацій з його вдосконалення;
- перевірка фінансової і господарської інформації. Цей елемент може охоплювати перевірку способів, які застосовуються для визначення, виміру, класифікації цієї інформації і складання звітності про неї та конкретний запит щодо окремих статей, зокрема детальне тестування операцій, залишків на рахунках і процедур;
- перевірка економічності та продуктивності діяльності, враховуючи не фінансові заходи контролю суб'єкта господарювання;
- перевірка дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог, а також політики, директив управлінського персоналу та інших внутрішніх вимог [5].

Крім цього, як показує практика, важливими елементами внутрішнього аудиту є також: перевірка правильності складання робочої документації, складання висновку, контроль економічно-технічних показників, нормативних та фактичних.

Роль внутрішнього аудиту визначається управлінським персоналом, і його цілі відрізняються від цілей зовнішнього аудиту, призначенням якого є надання незалежного висновку щодо фінансових звітів суб'єкта господарювання. Цілі функціонування внутрішнього аудиту змінюються залежно від вимог управлінського персоналу.

Внутрішній аудит є підрозділом суб'єкта господарювання. Незалежно від ступеня самостійності та об'єктивності внутрішнього аудиту, він не може досягнути такого ступеня незалежності, якого вимагають від зовнішнього аудитора при висловленні ним думки щодо фінансових звітів.

Для отримання розуміння й здійснення оцінки роботи внутрішнього аудиту важливими критеріями є:

- а) організаційний статус: особливий статус служби внутрішнього аудиту на суб'єкті господарювання і вплив цього на його об'єктивність. В ідеальному випадку служба внутрішнього аудиту звітує перед управлінським персоналом найвищого рівня і не несе іншої відповідальності. Будь-які примушення або обмеження з боку управлінського персоналу щодо внутрішнього аудиту треба ретельно розглядати. Зокрема, внутрішнім аудиторам потрібно вільно контактувати із зовнішнім аудитором з усіх питань;
- б) обсяг діяльності, тобто характер і обсяг завдань, які виконують внутрішні аудитори. Зовнішній аудитор повинен визначити, чи дотримується управлінський персонал рекомендацій внутрішнього аудиту, і чим це підтверджується;
- в) технічна компетентність: чи здійснюють внутрішній аудит особи, які (як внутрішні аудитори) мають відповідні технічну підготовку і професіоналізм;
- г) незалежна професійна ретельність: чи належним чином здійснюють планування, нагляд, перевірку та документування внутрішнього аудиту. Треба розглянути наявність відповідних аудиторських інструкцій, робочих програм та робочих документів [5].

З погляду науковців, одним з найефективніших способів контролю за діяльністю усіх підрозділів підприємства є внутрішній аудит. Ф.Ф. Бутинець дає таке визначення внутрішнього аудиту: "під внутрішнім аудитом розуміється організована на підприємстві, діюча в інтересах його керівництва та (або) власників і регламентована внутрішніми нормативними актами система контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійності функціонування всієї системи внутрішнього контролю" [3].

Керівник підприємства не займається безпосередньо поточним контролем діяльності підрозділів, тому і не отримує повну інформацію про діяльність підприємства, менеджери різних рівнів також не можуть отримати повної інформації про усе підприємство, а тільки про окремих підрозділ, який їм підпорядковується. Саме тому і виникає потреба у внутрішньому аудиті, аудитори забезпечують саме поточний контроль, який виявляє усі відхилення, помилки і зловживання, визначають слабину підприємства, шляхи їх усунення та запобігання в майбутньому. І звітують вони безпосередньо керівнику та (або) власнику підприємства [3]. Як бачимо, потреба у внутрішньому аудиті виникає на великих машинобудівних підприємствах, де керівнику не можливо встежити за усією роботою підприємства. І, зазвичай, внутрішній аудит потрібен власникам.

З розвитком економіки зростають вимоги до економічного контролю, зокрема і до аудиторського. Від служб внутрішнього аудиту чекають нових шляхів в удосконаленні результатів діяльності підприємства, вирішенні економічних завдань, виборі нових ефективніших варіантів діяльності підприємства та прогнозуванні його майбутнього розвитку.

Правильна організація роботи аудиторів є ключем до повнішого та кращого виконання ними основних функцій [3]. Тому розглянемо організацію роботи відділу внутрішнього аудиту на підприємстві. Загальне керівництво службою внутрішнього аудиту здійснює начальник, який безпосередньо підпорядковується керівнику підприємства. Без чітко визначених функціональних обов'язків і достатньо високої кваліфікації працівників внутрішнього аудиту мета створення такої служби не буде досягнута, тому в посадових інструкціях внутрішніх аудиторів варто чітко фіксувати як права, так і обов'язки.

Професор Ф.Ф. Бутинець запропонував такий приблизний склад та структуру служби внутрішнього аудиту на підприємстві, зокрема і на підприємствах машинобудівної галузі:

1. Керівник служби (сертифікований аудитор). Складає план-графік перевірок всіх підрозділів, визначає склад групи для перевірки, контролює підготовку до перевірки і документальне оформлення результатів дій, здійснює аналіз фінансово-господарської діяльності, проводить консультації з окремих питань, контролює виконання наказів і розпоряджень керівника головного підприємства з господарських питань, складає загальний звіт про виконану службою внутрішнього аудиту роботу.
2. Спеціаліст із розрахунків. Проводить аналіз фінансових потоків між підрозділами та головним підприємством, надає консультації з фінансових питань, бере участь у складанні загального плану і програми внутрішнього аудиту, в поточному контролі за фінансовою діяльністю підрозділів, складанням звітів про результати внутрішнього аудиту.
3. Спеціаліст із документальних перевірок звітності. Складає план-графік перевірок підрозділів, комплектує виїзну групу, організовує і здійснює поточний контроль роботи з підрозділами, складає загальний план і програму внутрішнього аудиту, доводить до відома керівників служби основні результати аудиту, які можуть вплинути на зміст і висновки звіту про внутрішній аудит, бере участь у підготовці, безпосередньо здійснює і документально оформлює результати аудиторських дій, складає звіт за результатами внутрішнього аудиту, організовує і контролює роботу учасників виїзної групи внутрішніх аудиторів, проводить консультації, перевірку виконання наказів і розпоряджень керівника головного підприємства з фінансово-господарських питань" [3].

Крім цього, у відділі внутрішнього аудиту доцільно запровадити посади аудитора-аналітика, враховуючи нестійку економічну ситуацію в машинобудівній галузі, і в країні загалом. В обов'язки такого спеціаліста входить прогноз результатів діяльності підприємства зі врахуванням підприємницького ризику та чинників, як зовнішніх, так і внутрішніх, що можуть вплинути на результати діяльності підприємства, а також шляхи їх оптимізації.

Результати внутрішнього аудиту подаються керівництву підприємства, яке, своєю чергою, за участю трудового колективу, розробляє заходи з усунення та запобігання повторенню у майбутньому вад у господарській діяльності підприємства, а також здійснює організацію контролю за їх виконанням. Отже, внутрішній аудит допомагає виявленню негативних явищ та "слабких місць" у господарській діяльності підприємства, встановлює причини їх виникнення та допомагає їх усунути, а також запобігає їх повторенню [7].

Думка щодо важливості контролю на підприємстві, а саме його сучасної форми – внутрішнього аудиту, беззаперечна. А що про це думають "практики"? Серед більшості підприємців, які стикаються з внутрішнім контролем на підприємстві, переважає думка, що внутрішній аудит не дає об'єктивної оцінки діяльності підприємства. Адже працівники відділу внутрішнього аудиту є працівниками підприємства і підпорядковуються керівнику підприємства, а водночас вони повинні бути незалежними експертами. І створення та утримання відділу внутрішнього аудиту потребує чималих витрат.

Важливим є також і те, хто зацікавлений у внутрішньому аудиті: керівник чи власник підприємства. Якщо керівник, то можлива не зовсім правдива оцінка діяльності, якщо працівники відділу внутрішнього аудиту звітують безпосередньо власнику, а отже, не зацікавлені у неповному розкритті інформації про діяльність підприємства, сумніви щодо достовірності висновку не повинні виникати.

Вирішенням цієї проблеми, на нашу думку, знову ж таки є правильна організація роботи внутрішніх аудиторів. Також, потрібно враховувати розмір підприємства, тому що ті витрати, які може собі "дозволити" велике підприємство, для малого можуть бути "першим кроком", навіть, до збитковості. Можливо, середнім і малим машинобудівним підприємствам краще звернутись до аудиторських фірм, витрати на здійснення аудиту будуть меншими, ніж у разі утримання відділу внутрішнього аудиту. Альтернативою аудиту також може бути контроль з боку бухгалтера, якщо обіги підприємства зовсім невеликі.

Можливий, також, варіант внутрішнього контролю, коли керівники підрозділів контролюють діяльність свого підрозділу, як наприклад на ВАТ "Дрогобицький долотний завод". Вибір форми внутрішньогосподарського контролю залежить від керівника або власника підприємства.

Висновки. Отже, бачимо, що контроль є невід'ємним складником організації роботи машинобудівного підприємства. Тим керівникам, які зацікавлені у здійсненні саме внутрішнього аудиту, радимо для запобігання виникненню будь-яких неточностей чи не повному розкритті інформації у звітах відділу внутрішнього аудиту на підприємстві скласти Положення щодо роботи внутрішніх аудиторів, в якому чітко розписати права та обов'язки аудиторів.

Поряд з тим, усе розглянуте вище можна застосовувати на великих машинобудівних підприємствах, з відповідним обігом і кількістю працівників, наприклад, заводах, комбінатах і т.ін. Адже, внутрішній аудит – це поточний контроль, і в разі великого документообігу і значної кількості господарських операцій його здійснення є доцільним. І навіть у подальшому виконанні зовнішнього аудиту інформація внутрішніх аудиторів буде корисною.

А середнім і малим машинобудівним підприємствам, на нашу думку, доцільніше скористатись послугами незалежних аудиторів і аудиторських фірм, адже прибутки у них, зазвичай невеликі, а витрати на зовнішній аудит менші, ніж на утримання відділу внутрішнього аудиту.

Література

1. Бібік Н., Кадничанський М. Внутрішній аудит в системі корпоративного управління акціонерного товариства: залежність та упередженість // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2006. – № 5-6.
2. Білуха М.Т. Курс аудиту : підручник. – К. : Вид-во "Вища шк." – Знання, 1998. – 574 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Аудит : підручник для студ. спеціальності "Облік і аудит" ВНЗ. – 2-е вид. [перероб. та доп.]. – Житомир : ПП "Рута", 2002. – 672 с.
4. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту : підручник. – 2-ге вид. [випр. і доп.]. – К. : Вид-во "Академвидав", 2007. – 464 с. (Альма-матер).
5. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Вид. 2006 р. : пер. з англ. О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик, Т.Ц. Шарашидзе, Л.Й. Юрківська, С.О. Кулікова. – К. : ТОВ "ІАМЦ АУ "СТАТУС", 2006. – 1152 с.
6. Потопальська ГГ. Зовнішній та внутрішній аудит в Україні // Український соціум. – 2005. – № 1(6). – С. 93-100.
7. Усач Б.Ф., Душко З.О., Колос М.М. Організація і методика аудиту : підручник. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 295 с.

УДК 336. 71:005.334] (477)

Доц. І.С. Скоропад, канд. екон. наук;

ст. викл. В.В. Турко; студ. Н.І. Матійців – НУ "Львівська політехніка"

ПОТРЕБА ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ СЕКТОРОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ТЕПЕРІШНІХ УМОВАХ

Розглянуто та обґрунтовано сутність поняття антикризового управління комерційних банків, досліджено потребу та доцільність застосування антикризових заходів у банківському секторі економіки України. Встановлено, що для того, щоб позбутися економічної кризи в Україні спочатку потрібно оздоровити національну банківську систему. Це можна виконати за рахунок істотних змін в економічній політиці держави та узгодженої антикризової програми.

Ключові слова: банківський сектор, антикризове управління, рання діагностика банкрутства, криза.

Assoc. prof. I.S. Skoropad; senior lecturer V.V. Turko;

stud. N.I. Matiyeciv – NU "Lvivs'ka Politekhnik"

Necessity and economic essence of anticrisis management by bank sector of national economy in present conditions

The article considers and grounds the essence of the notion of anticrisis management of commercial banks, and it is investigational necessity and expediency of application of anticrisis measures in the bank sector economy of Ukraine. It is set that in an order to be delivered from an economic crisis in Ukraine at first it is needed оздоровити the national banking system. It can be executed due to substantial changes in the economic policy of the state and concerted anticrisis program.

Keywords: bank sector, anticrisis management, early diagnostics of bankruptcy, crisis.